

İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNDE KULLANILAN MATERYALLER

Ahmet NALÇACI*
M. Hanifi ERCOŞKUN**

Özet

Bu çalışmanın temel amacı, ilköğretim sosyal bilgiler derslerinde sıklıkla kullanılabilecek öğretim araç ve materyallerinin temel özellikleri konusunda bilgi vermektir. Bu amaçla öncelikle sosyal bilgiler dersi öğrenme öğretme sürecinde kullanılan materyallerin tanıtımı yapılmakta ve bunların kullanımının önemi vurgulanmaktadır. Öğrenmeyi gerçekleştirmek için kullanılan öğretim yöntemleri, öğretim materyalleri ile desteklenmelidir. İlköğretim sosyal bilgiler dersinin öğrenme öğretme sürecinde materyali etkili kullanabilen öğretmen; öğretim sürecini zenginleştirir, kolaylaştırır, somut ve kalıcı hale getirir.

Her öğretim kademesinde olduğu gibi ilköğretim bünyesinde yer alan sosyal bilgiler dersinde de araç gereç kullanmanın önemi büyüktür. Öğrenme öğretme sürecinde araç gereçlerden yararlanılarak konuların daha etkili sunulması sağlanır. Böylece öğrenme öğretme sürecinde materyal kullanımı, öğretmenin öğrenmeyi somutlaştırmasına katkı sağlar.

Anahtar Sözcükler: İlköğretim, Sosyal Bilgiler, Materyal.

The Materials Used in Primary Education Social Studies Lesson

Abstract

The main purpose of this study is to give information about the main features of education tool and materials which will be frequently used in

* Arş. Gör., Atatürk Üniversitesi KKEF İlköğretim Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı
nalcaci@atauni.edu.tr

** Arş. Gör., Atatürk Üniversitesi KKEF İlköğretim Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı
ercoskun@atauni.edu.tr

Primary School Social Studies lessons. In this aim first, the introduction of the materials used in the process of teaching and learning of social studies lessons has been made, and the importance of using these has been emphasized. Teaching methods used for realizing of learning should be supplemented by teaching materials. The teacher who can use the material efficiently in the teaching and learning process of primary education social studies lesson make the teaching process rich, easy and make it solid and permanent.

As in every education degree, the importance of the use of tool and equipment in social studies lessons available in primary education content is also great. Being made use of tool and equipment in learning and teaching process, the subjects are presented more effectively. So, the use of material in learning and teaching process contributes to the teacher to make learning solid.

Key words: *Primary Education, Social Studies, Material.*

1.Giriş

Günümüzde baş döndürücü hızla ilerleyen teknoloji, diğer alanlarda olduğu gibi, eğitimde de öğrenmenin daha kolay ve kalıcı olmasını sağlamak için, yeni öğretim materyalleri kullanılmaktadır. Okullarda, dersliklerde, her çeşit öğrenme ortamında teknolojinin kullanımı giderek artmaktadır. Eğitimin niteliğini ve verimliliğini artırabilmek için eğitim programları ile yakından ilgisi olan ders araç-gereçlerinden faydalanma yoluna gidilmesi bir zorunluluktur.

“Öğretim materyali” genel olarak öğretim hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla araçlardan faydalanılarak yapılan ders sunum içeriklerini kapsar. Öğretim araçları, tebeşir ve kâğıttan başlayarak günümüzde bilgisayar ve ilişkili teknolojilere kadar basitten karmaşığa çeşitlilik gösterir (Yanpar Şahin, 2004, 282). Yazı tahtasından bilgisayarına kadar klasik ve elektronik araç gereçler, istenilen hedeflere ulaşmada öğretmene kolaylık sağlayacaktır (Kılıç, 2003, 73).

Öğretmenin, eğitim teknolojisi yönünden en önemli görevlerinden biri, öğrencilerine, öğreteceği konuyla ilgili hedef-davranışları kazandıracak yaşantıları sağlamaktır. Bunun için her hedef-davranışa göre önceden hazırlanmış olduğu eğitim durumlarını, gerekli araç ve yöntemleri kullanarak gerçekleştirmesi gerekir. Bu işin en önemli yönü, öğretmenin, öğrencilerin özelliklerine, dersin hedeflerine ve konusuna uygun eğitim araç ve yöntemlerini sağlayabilmesidir (Çilenti, 1998, 124).

Belli hedef-davranışlara ulaştıracak eğitim durumlarını saptamak demek, edinilecek eğitim yaşantılarının, hangi eğitim araçlarını, hangi yöntem ve tekniklerle nasıl kullanılarak kazandırılacağını belirleyen öğretme durumlarının neler olacağına karar vermek demektir (Çilenti, 1998, 52). Sosyal bilgiler programında (Açıklamalar, md: 34-35) araç kullanmanın önemi vurgulanmakta, kullanılacak araçların listesi sunulmaktadır. Listedeki araçların, her il merkezinde bulunan Eğitim Araçları Donatım Merkez Müdürlükleri'yle Film-Radyo ve Televizyonla Eğitim Başkanlığı'ndan sağlanabileceği belirtilmektedir (MEB, 2000, 10, 45, 46, 47, 48)

Öğrenme, insanın duyu organları aracılığıyla aldığı uyarıcıları algılaması, yorumlaması ve anlamlandırması olarak düşünülürse; öğrenme ortamı ne kadar çok duyu organına hitap ederse, öğrenmenin o kadar kalıcı olacağı açıktır. Hiç bir öğretim materyali ile desteklenmeyen bir ders çok sıkıcı olacaktır (Özdemir, 1998, 93). Bir öğretmen eğitim-öğretim sürecinde öğrencilerinin ne kadar fazla sayıda duyusuna yönelirse o oranda etkili bir öğretim sağlamış olur. Çünkü öğrendiklerimizin % 75'ini görme, % 13'ünü işitme, % 6'sını dokunma, % 3'ünü koklama, % 3'ünü tad alma duyularımızla edindiğimiz yaşantılar yoluyla öğrenmekteyiz (Küçükahmet 1995, 23). Nitekim belirlenmiş bir zaman süresinde insanların, okuduklarının % 10'unu, işittiklerinin % 20'sini, gördüklerinin % 30'unu, hem görüp hem işittiklerinin % 50'sini, söylediklerinin % 70'ini, yapıp söyledikleri bir şeyin ise % 90'ını hatırlamaktadır. (Demirel, Seferoğlu, ve Yağcı 2003, 5)

Yukarıdaki verilerde de görüldüğü üzere materyal kullanımı öğrenmenin daha kolay ve kalıcı olmasını sağlar. Örneğin, görsel materyaller özellikle diğer uyarıcılarla desteklenirse (ses, hareket vb.) son derece etkili olabilir. Günümüzde sunum teknolojisi dediğimiz materyal hazırlama sadece eğitim sektöründe değil her iş kolunda önem verilen bir konudur. Eğitimde etkili dersler hazırlamak ya da öğrencilerin oluşturmasını sağlamak gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında, hiçbir materyalden taviz verilemez. Çünkü hepsi yerine göre etkilidir. Bazen bir kukla, bilgisayar sunumundan daha etkili öğrenmeyi sağlayabilir (Yanpar Şahin, 2004, 282).

Hemen her alanda (Fen Bilimleri, Sosyal Bilimler, Sağlık Bilimleri) öğrenmenin daha etkin gerçekleştirilebilmesi için çok çeşitli araç-gereçten yararlanılır. Eğitim öğretim sürecinde hedeflerin hedef davranışa dönüştürülmesinde tüm derslerde araç-gereç kullanımı öğrenmeyi daha da kolaylaştıracaktır. Bu derslerden biri olan sosyal bilgiler dersindeki hedeflerin kazandırılmasında çeşitli materyallerden faydalanılmaktadır.

Sosyal bilgiler öğretiminde, öğrencilerin yeni gelen bilgileri kavramaları ve uygulayabilmeleri için çeşitli öğretim araç ve materyallerinden yararlanılabilir. İlköğretim IV. ve V. sınıf öğrencileri bilişsel gelişim açısından somut işlemler döneminden soyut işlemler dönemine geçiş yaptıkları için bu dönemde, öğrencilere soyut kavramların öğretiminde mümkün olduğunca somut gösterimlerden yararlanılmalıdır (Erden, 175). Bu nedenle içerik somuttan soyuta, basitten karmaşığa, kolaydan zora, yakın çevreden uzağa doğru düzenlenmiş olmalıdır. Çocuklar VI. ve VII. sınıflarda zihinsel ve mantıksal denemeleri tercih ederler. Mantıklı ve soyut düşünme yeteneklerinde büyük bir ilerleme görülür (Gürkan ve Gökçe, 1999, 97). Bu sınıflardaki çocuklara sosyal bilgiler konularının sunumunda; materyallerden yararlanılarak soyut bir kavramı somut olaylar kullanarak açıklayabilme türünde etkinliklere yer verilmelidir.

Bugün Türkiye’de sosyal bilgiler öğretimini olumsuz yönde etkileyen faktörlerden biri, hiç şüphesiz, okullarda yeterli çeşit ve miktarda öğretim araç-gereci bulunmayışı, bulunanların ise yeterince kullanılmayışıdır (Öztürk

ve Oltuoğlu, 2003, 26). Sosyal bilgiler derslerinde kullanılan temel materyaller ders kitabı, harita ve küre olarak bilinir. Ancak bunların kullanılmasında bile sıkıntılar vardır. İlköğretimi bitiren öğrencilerin bazıları bu temel materyalleri kullanamamaktadır (Yanpar Şahin, 2004, 282). Sosyal bilgiler öğretiminde araç-gereç kullanımının bu denli az olması, öğretim ortamını yoksullaştırmakta ve dolayısıyla, öğrencilerin derse yönelik motivasyon düzeyleri ile öğrenme hatırlama yüzdelerini azaltmaktadır.

İlköğretim okullarında çoğu pahalı pek çok öğretim araç-gereci bulunmakta, fakat bunlar öğretmenler tarafından yeterli sıklıkta kullanılmamaktadır.

Bunun bir nedeni, öğretmenlerin bunları, mezun oldukları öğretmen yetiştiren kurumlarda belli bir beceri düzeyine sahip olacak sıklıkta kullanma fırsatı bulamamalarıdır. Bir başka nedeni ise, öğretmenlerin mesleki motivasyonlarının düşük olmasına paralel olarak, yeni öğretim teknolojileri konusunda kendilerini geliştirmeye istekli olmamalarıdır (Öztürk ve Oltuoğlu, 2003, 26).

Bu çalışma ile sosyal bilgiler dersinde kullanılan araç gereçler tanıtılmaya çalışılacaktır. Bu anlamda sosyal bilgiler konularının öğretiminde somutlaştırarak öğrenmeyi sağlaması ve içeriği basitleştirerek anlaşılmasını kolaylaştırması bakımından klasik ve modern ders araç ve gereçlerinin tanıtımı yapılacaktır.

2.1. Görsel Araçlar

A. Resimler: İlköğretim birinci ve ikinci kademesinde sosyal bilgiler dersi için değerli bir öğretim aracıdır, hem de ucuzdur. Onun için öğretmen bir resim koleksiyoncusu gibi üniteleri işlerken kullanabileceği resimleri toplayıp dosyalamalıdır. Resim; ilgi çeker, yanlış tasarımları düzeltir, bellekte iz bırakır, sözcük dağarcığının zenginleşmesine yardım eder ve gözlem gücünü zenginleştirir (Nas, 2000, 189).

1. Afiş ve Posterler: Afişler bireyi belli bir konuda aydınlatmak amacıyla büyük tek sayfaya hazırlanmış resimli ve yazılı tanıtım araçlarıdır.

Ülkemizde sağlık bilgileriyle, çevreyle, ilgili çeşitli afişler bulunmaktadır. Bu afişlerden özellikle özel gün ve haftaların işlenmesinde yararlanılabilir.

Poster, büyük boy resimlerdir. Turizm Bakanlığınca hazırlanmış ülkemizin doğal ve tarihi güzelliklerini gösteren posterler öğrencilerin ülkelerini tanımlarına ve öğrendikleri bilgileri zihinlerinde canlandırmalarına yardımcı olur (Erden, 190).

2. Grafikler: Bir olgunun, gelişme değişmesini gösteren, ya da ikiden fazla olgular arasında karşılaştırmalar yapmaya yarayan, çizgilerle ifade edilmiş şekildir (Doğanay, 2002, 251). Grafikler, konuyu somutlaştırır, anlamayı kolaylaştırır, bellekte iz bırakır, sayısal durumların karşılaştırılmasını sağlar ve yorumlama genelleme olanağı sağlar (Başaran, 1985, 29).

3. Levhalar: Bu tür araçlar bir kez hazırlandıklarında tekrar tekrar kullanılabilir. Her bir levhanın genellikle tek bir fikri göstermesi gerekmektedir (Küçükahmet, 1995, 103). Sosyal bilgiler dersi için Türkiye'nin tarihi turistik yerleri, doğal güzellikleri, denizleri vb. hazırlanabilir.

4. Düz Resimler: Fotoğraf makinesiyle çekilmiş resimler, gazete, kitap gibi basılı materyallerde yayımlanmış resimler, posterler, çoğaltma resimler gibi resimlerin tümüne düz resimler denilmektedir (Küçükahmet, 1995, 102). Sosyal bilgiler dersinde öğretmen deprem konusunu gazetelerden dergilerden vb. kestiği resimlerle destekleyebilir.

B. Projeksiyon Makineleri: Kazandırılacak hedef davranışlarla ilgili resimler, fotoğraflar, çizimler, krokiler, grafikler, ilkeler bu araç gereçlerle yeri ve zamanı gelince öğrenciye sunulabilir (Sönmez, 1997, 160). Sosyal bilgiler dersinin hemen her konusunda projeksiyon makinelerinden yararlanılabilir.

1. Slayt Projeksiyon Makinesi ve Slayt: Önceden hazırlanmış olan slaytların ekrana yansıtılması için kullanılan bir çeşit görsel araçtır.

35 mm.'lik fotoğraf makinesiyle çekilerek pozitif olarak banyo edilen filmlerin her biri özel bir çerçeveye konularak elde edilen objeye slayt

denmektedir. (Küçükahmet, 1995, 98). Slaytların öğrenmeyi, çekici ve zevkli hale getirmesi, öğrenme faaliyetini kolaylaştırması, eğitimi verilen konuyu ve konunun ait olduğu programı öğrencilerin sevmesi gibi yararları vardır (Doğanay, 2002, 204).

2. Tepegöz Projeksiyon Makinesi ve Tepegöz Saydamları:

Tepegöz projektörleri metin, çizim, grafik ve resim gibi önceden saydam bir materyal üzerine renkli ya da siyah beyaz olarak hazırlanmış bilgilerin ekrana büyütülerek yansıtılması için ya da ders sırasında doğrudan üzerine yazılıp çizilerek ve gerektiğinde silinerek saydam bir yazı tahtası gibi kullanılabilen çok yönlü bir araçtır.

Tepegöz saydamları, kopya makineleri, bilgisayar veya doğrudan elle hazırlanır. Elle saydam hazırlama yönteminde çeşitli yazı ve boya kalemleri ile yapışkan renkli saydam materyaller kullanılır. Tepegöz saydamları termal kopya ve fotokopi makineleri ile de üretilebilir. Her iki işlemde de saydam üzerine kopyalanacak materyal önce bir kâğıt üzerine hazırlanır ve bu makineler kullanılarak ısıya duyarlı özel saydamlar kullanılır (Yağın, 2001, 128).

3. Film Şeridi Projeksiyon Makinesi: 20 ile 50 arasında çerçeveden oluşan 35 mm'lik durgun film dizisine film şeridi denmektedir. Film şeridi projeksiyon makinesi aracılığıyla film şeridinin her biri çerçevesindeki çizimler, resimler, şekiller, grafikler ekrana yansıtılır. Bu makinelerin kullanımı çok kolaydır. Makineye takılan film şeridinin her bir çerçevesi hakkında yeterince bilgi verildikten sonra bir sonraki çerçeveye geçilir. İstenildiği takdirde her çerçevenin tekrar seyredilmesi ve arzu edilen sürece ekranda gösterilebilmesi en yararlı yanlarıdır (Küçükahmet, 1995, 99).

4. Opak Projektör (Episkop) Makinesi: Saydam olmayan her türlü resim ve fotoğraflarla, yazılı çizili ve basılı materyalin hatta üç boyutlu cisimlerin bir sınıf topluluğu tarafından gözlenmesini sağlar. Özellikle kitaplardaki resim ve şemaların sınıfta incelenmesinde çok yararlıdır (Çilenti, 1998, 83).

C. Nesne ve Modeller: Somut ve kalıcı öğrenmeyi sağlama bakımından Sosyal Bilgiler dersleri için nesne ve modeller önemlidir.

1. Nesnelere: Konu ile ilgili nesnelerin gerçeğini bulabilmek somut öğrenmeyi sağlar. Gerçek nesnelere var olduğu şekliyle somut örneklerdir. Çevremizde öğrenme öğretme amaçlı kullanabileceğimiz sayısız nesne bulunmaktadır. Eski uygarlıklardan kalan takılar, giysiler, yazılı ve yazısız kalıntılar üç boyutlu görsel araçlardır. Bunlar yeri gelince eğitim ortamlarında kullanılmalıdır; çünkü üç boyutlu ve daha çok duyu organına hitap eden araç gereçler iletişimi daha kolaylaştırır (Sönmez, 1997, 57).

2. Modeller: Gerçek cisimlerin daha büyük, küçük ya da aynı büyüklükte olan, başka bir maddeden yapılmış örnekleridir. Modeller özellikle büyüklüğü nedeniyle sınıf ortamına getirilemeyen ya da çıplak gözle görülemeyen, nesnelerin gerçeğe en yakın biçimde tanınmasını sağlar. Sosyal bilgiler dersinde en çok başvurulan modellerden biri yer küredir. Yer küre ile öğrencilere dünyanın şekli, hareketleri; ekvator, paralel, meridyen, kuzey ve güney yarı küre kavramları kolaylıkla kazandırılabilir. Ayrıca güneş sistemi, ay ve güneş tutulması modellerle öğretilir. Öğretmen yeryüzü şekillerinin (Dağlar, yaylalar, ovalar, vadiler vb.) öğretiminde modellerden yararlanabilir (Erden, 178). Özellikle söküp takılabilen, bundan dolayı iç detayların görünebilmesini sağlayan, önemli detayların renk kullanarak vurgulandığı modeller öğrencilere, gerçek eşyaların sağlayamayacağı öğrenme tecrübeleri sağlayabilir (Yalın, 2001, 128).

D. Basılı Materyal, Haritalar ve Atlaslar:

1. Basılı Materyaller: Özelliklerine göre farklı biçimlerde adlandırılır. Okullarda kullanılan belli başlı basılı materyal çeşitleri şunlardır:

1.1. Ders Kitabı: Eğitim sürecinde vazgeçilmez olarak kullanılan en temel öğretim materyalleridir ve sınıfta en çok kullanılan materyalin ders kitabı olduğu söylenebilir (Yanpar Şahin ve Yıldırım, 1999, 47). Sosyal bilgiler dersinde en temel materyallerden birisi olan ders kitapları eğitimin amaçlarını gerçekleştirmek üzere öğrencinin öğrenme yaşantılarına kaynaklık eden öğretim materyallerinden biridir (Yanpar Şahin, 2004, 303). Ders

kitaplarında yer alan bilgilerin diğer kitaplara göre daha iyi örgütlenmiş olması, özetlere, dersin hedeflerine, sorulara, çalışma etkinliklerine, vb. yer vermesi, önemli yerlerin koyu harflerle yazılarak ya da çizilerek belirtilmesi gerekir. Ayrıca bu materyaller resim, şema, grafik gibi görsel materyallerle zenginleştirilmelidir (Erden, 183). Ancak öğretmenin kitabın tutsağı olmaması gerektiğini de bilmesi gerekir. Sınıfın öğretmeni kitabın yazarı değil, kendisidir. Kitap yalnızca kendisine yardımcı bir materyaldir (Küçükahmet, 1995, 99).

1. 2. Çalışma Kitapları: Ders kitaplarına bağlı olarak hazırlanmış öğrencilerin dersin hedeflerini daha iyi kazanmalarını, alıştırma yapmalarını sağlayan kitaplardır. Çalışma kitapları da ders kitapları gibi örgütlenmiş bir yapıya sahiptir (Erden, 183).

1. 3. Başvuru Kitapları: Bu kitaplarda bilgiler çoğunlukla alfabetik dizine, tarihi dizine konu alanlarına göre sınıflanmaktadır. Ansiklopediler, sözlükler, yıllıklar bu tip basılı materyallerden ilk akla gelenlerdir.

Başvuru kitapları öğrenciyi araştırmaya teşvik eder. Kendi kendine öğrenmesine yardımcı olur. Bu nedenle sosyal bilgiler öğretiminde özellikle ansiklopediler önemli yer tutar (Erden, 183).

2. Haritalar: Sosyal bilgiler dersinin vazgeçilmez araçlarıdır. Sosyal bilgiler dersinde tarih, il ve dünya haritalarından yararlanılabilir. Haritalar öğrencilere kendi buldukları yerin, bölgelerin ve ülkelerin konumu hakkında bilgi verir; coğrafi yapılar ve yerleri hakkında bilgi edinmelerini sağlar

Haritalar coğrafya bilgilerinin yanı sıra tarihle ilgili olguların öğretilmesinde de etkili bir biçimde kullanılabilir. Öğrencilerin belli bir tarihi olayın nerede meydana geldiği, geçmişte ülkelerin sınırlarını bilmesini, olaylara anlam vermesini, tarih bilgileri ile coğrafi bilgilerini birleştirmesine yardımcı olur.

3. Atlaslar: Taşıma kolaylığı ve hafifliği nedeniyle özellikle sosyal bilgiler dersinde yararlı olabilen bir materyaldir. Öğrenciye hem bilgi hem de

kültürel öğeleri yansıtan atlaslar son derece faydalıdır. Öğretmen öğrencilerin atlasları aktif kullanmalarını sağlamalıdır. Atlaslar kullanılırken harita kullanma becerilerini geliştirmeye çalışılmalıdır (Yanpar Şahin, 2004, 295). Atlaslar, hem coğrafya, hem de tarih dersinin hedef davranışlarını kazandırmada etkili bir araçtır. Öğrencilerce de tarih ve coğrafi atlaslar oluşturulabilir. Resimler, fotoğraflar renkli ve hedef davranışlarla ilgili olmalıdır. Sözcüğü Türkiye'nin kentleri, tarihi ve turistik yerleri, doğal güzellikleri, dağları, ovaları, denizleri, nehirleri, vadileri, fabrikaları Türk ve dünya büyükleri, savaşlar ve savaş araçları vb. ile ilgili olabilir. Tüm bu resimler albüm haline getirilebilir (Sönmez, 1994, 145).

İlköğretim IV. ve V. Sınıflarda sosyal bilgiler öğreniminde, bölge ve ülkeyi oluşturan önemli olayları insan ve toplum ölçeğinde ele alırken, aynı zamanda bunlarla örneğin, Türkiye'nin fiziki özelliklerini, iklim, doğal kaynaklar, bölgelerin geçim kaynakları, şehirlerle olan ilişkilerini öğrenir. Öğrenciler bu konuların öğreniminde atlaslardaki haritalardan yararlanmalıdır. VI. ve VII. Sınıflarda sosyal bilgiler dersinde Türkiye Coğrafyası ile ilgili bilgiler verilmeye başlanır. Derslerin amacına uygun olarak genel ve özel atlasların yerini Türkiye atlasları alır. Türkiye atlasları, Türkiye ile ilgili verilen doğal, beşeri ve ekonomik coğrafya özelliklerinin öğrenilmesinde ve lokasyonlarının belirlenmesinde temel yardımcı öğrenim-öğretim araç ve gereçlerindedir (Girgin, Ertürk, Sever ve Güner, 2001, 55).

E. Yazı Tahtaları: Yazı tahtaları eğitim ortamında en sık ve en kolay kullanılan araç ve materyallerdir. Aşağıda başlıca yazı tahtaları tanıtılmaya çalışılmıştır.

1. Tebeşir Tahtası: Temel ve çok yönlü bir araçtır. Çoğu öğretmen tahtanın etkinliğini, belirli noktaları göstermek için cetvel, pergel ve fiş kullanarak artırmaya çalışır. Tahta kullanmanın en önemli avantajı, ders esnasında anlık materyal üretmesidir. Sosyal bilgiler derslerinde az ve öz olarak kullanılması gerekir. Tahta bu derste vazgeçilmez bir araçtır ve eğer yerinde kullanılırsa en etkili materyallerden biri olabilir (Yanpar Şahin, 2004, 298).

2. Manyetik Tahtalar: Metalden yapıldığı için mıknatıslı nesnelere tutma özelliği vardır. Bu tahtalarda mıknatıslı her türlü resim, grafik, şemaları asmak, bilgilerin yerlerini değiştirmek mümkündür.

3. Kumaş Tahtalar: Üzerine resim, yazı, grafikler yapıştırılarak kullanılır. Öğretmenler bu tahtaları kullanarak, önceden hazırladıkları yazılı ve resimli materyalleri kolaylıkla kullanabilir, yerlerini değiştirebilir. Bu tahtalar ayrıca hareket gerektiren bilgilerin öğretiminde kullanılabilir.

Kumaş tahtalar bunun yanı sıra sosyal bilgiler dersinde bülten tahtası ve ünite köşesi olarak da kullanılabilir. Bu tahtaya her ünite ile ilgili resimler, öğrencilerin çalışmaları asılabilir (Erden, 187).

2. 2. Görsel İşitsel Araçlar:

1. Televizyon: Bu günkü uygarlığımızın olanakları içinde büyük halk kitleleri ile haberleşmeyi sağlayabilen en modern araçla edinilen yaşantılardır. Televizyon eşya, olgu ve olayların küçük bir ekranda, iki boyutlu, sesli, siyah-beyaz ya da renkli görüntüler halinde gözlenmesini sağlar (Çilenti, 1998, 74).

2. Film Makinesi ve Eğitici Filmler: Hem göze hem kulağa yönelik projeksiyon makinelerinden en yaygın film makineleridir. Film makinelerinin diğer bir özellikleri de görüntüyü hareketli olarak ekrana yansıtmasıdır.

Öğrencileri güdümlendiren, öğretimi tamamlayan eğitici filmler aracılığıyla bazen bir konunun bütünü ile öğretimi mümkündür. Bunlarla sosyal bilgiler dersi ile ilgili pek çok toplumsal ve kültürel olgu ve olaylar filmlere çekilip, hedef ve davranışlarla ilgili olanlar eğitim ortamına getirilip sunulabilir. Hedef davranışı desteklemeyen filmler eğitim ortamına getirilmemelidir. Ayrıca filmler kısa olmalı, en ilginç yerlerde kesilmeli ve öğrencilere “Bundan sonra neler olabilir ?” sorusu sorulmalı, onların düşünceleri alındıktan sonra filme devam edilmelidir (Sönmez, 1997, 159).

3. Video Kaseti ve VCD: Milli Eğitim Bakanlığı'nda ilköğretimle ilgili pek çok video kaset hazırlanmıştır. Öğretmenler bu kasetlerin

özelliklerini ve nerede kullanabileceklerini çok iyi bilmelidir. Eğitimsel olarak video kaseti hazırlanırken hedef davranışları kapsamasına veya çok detaya inmeden kritik noktaları göstermesine dikkat edilmelidir (Yanpar Şahin, 2004, 305). Öğretmen video kaset veya VCD'yi sınıfa sunmadan önce izlemeli, gereksiz yerleri silmeli, nerelerde durulacağına, tekrar yapılacağına karar vermelidir (Yanpar Şahin ve Yıldırım 1999: s.39).

Günümüz çocukları VCD player, DVD vb. araçları tanımakta CD'nin ne olduğunu okul öncesinde öğrenmekte ve kolaylıkla kullanabilmektedir. Eğitim amaçlı CD'ler ya da özellikle insan ilişkilerini olumlu yönde geliştirmeyi amaçlayan çizgi filmler, çocuk filmleri vb. sosyal bilgiler dersinde izletilebilir ve öğrencilerle birlikte bunlar üzerinde yorum yapılabilir (Yanpar Şahin, 2004, 306).

4. Bilgisayar: Eğitim ortamlarında kullanılacak en etkili eğitim araçlarından biri de bilgisayarlardır. Bilgisayarın en önemli eğitsel özelliklerinden birisi, öğrencinin bireysel öğrenme gereksinimlerine karşı esnek bir öğretim sağlamasıdır. Öğrenci kendi hızına, gereksinimlerine, yönelimlerine ve hazır bulunuşluk düzeyine uygun şekilde öğrenebilir. Bilgisayar uygun yazılımlar aracılığı ile öğrenciye bu olanağı sağlayabilir (Alkan, Deryakulu ve Şimşek 1995,100)

Sosyal bilgiler dersinde etkili bir araç olarak kullanılabilir. Örneğin, ilimiz ve bölgemizin yer şekilleri adlı konunun hedef davranışları kazandırılırken, programlı bir öğretim ortamı yazılıp kullanılabilir. Bu tür programda yeryüzü şekilleri bilgisayar ekranında öğrenciler tarafından gözlenebilir. Hatta öğrenciler tarafından ilin ve bölgenin haritası, o haritada bölgenin ve ilin dağları, ovaları vadileri, yaylaları, varsa gölleri, körfezleri çizilip gösterilebilir (Sönmez, 1997,159).

5. Gerçek Kişiler: Konu ile ilişkili kişileri bulmak birinci elden bilgilere ulaşmayı sağlar. (Yanpar Şahin, 2004, 303).

3. Sonuç ve Değerlendirme:

İlköğretim okullarında hemen her derste olduğu gibi sosyal bilgiler derslerinde de öğrenme öğretme etkinliklerinin, ders araç gereçleriyle

desteklemesiyle kalıcı öğrenme sağlanacağı açıktır. Bu çalışmada sosyal bilgiler derslerinde kullanılan araç gereçler tanıtılmaya çalışılmıştır. Bu bilgiler ışığında öğretim materyallerinin etkili olabilmesi için; materyaller işlenecek dersin konusuna, eğitim verilen öğrencilerin özelliklerine, kazandırılmak istenilen hedef ve hedef davranışlara uygun olarak seçilmesi ve öğretmenin kullanacağı materyallerin eğitim yönünden yararlarını, sınırlılıklarını bilmesi ve kullanmasına bağlıdır.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin materyal kullanımını geliştirmek için şu öneriler sunulabilir:

1. Görsel, görsel ve işitsel araçların verimli kullanılabilmesi için öğretmen araçları tanımalı ve kullanma özelliklerini bilmelidir. Böylece o araçtan hem daha iyi yararlanır hem de derse daha fazla katkı sağlar.

3. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders araç gereçleri kullanımı konusundaki bilgi ve becerilerini artırmak ve mesleği yürütürken son teknolojik gelişmelere ayak uydurmasını sağlamak için hizmet-içi eğitim kurs ve seminerleri düzenlenmelidir.

4. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına, materyal kullanmanın önemi kavratılmalı ve bu alanla ilgili gerekli bilgi, beceri ve tutumlara sahip olacak şekilde yetiştirilmelidirler.

KAYNAKÇA

- Alkan Cevat, Deryakulu Deniz ve Şimşek Nurettin (1995). **Eğitim Teknolojisine Giriş**, Önder Matbaacılık, Ankara.
- Başaran, Alim (1985). “**Grafik Hastası Müfettiş,**” Çağdaş Eğitim Dergisi, Sayı 104.
- Çilenti, Kamuran (1988). **Eğitim Teknolojisi ve Öğretimi**, Yargıcı Matbaası, Ankara.
- Demirel Özcan, Seferoğlu S. Sadi ve Yağcı Esed (2003). **Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme**, Pegem Yayıncılık, (4. Baskı), Ankara.
- Doğanay, Hayati (2002). **Coğrafya Öğretim Yöntemleri**, Aktif Yayınevi, (5. Baskı), Erzurum.

- Erden, Münirc. **Sosyal Bilgiler Öğretimi**, Alkım Yayınevi, İstanbul.
- Girgin Mustafa, Ertürk Mustafa, Sever Ramazan ve Güner İbrahim (2001). **“Coğrafya Öğretiminde Atlaslar,”** Doğu Coğrafya Dergisi. Sayı:6.
- Gürkan, Tanju ve Gökçe, Erten (1999). **Türkiye’de ve Çeşitli Ülkelerde İlköğretim**, Siyasal Kitapevi, Ankara.
- Kılıç, Durmuş (2003). **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**, Aktif Yayınevi, Erzurum.
- Küçükahmet, Leyla (1995). **Öğretim İlke ve Yöntemleri**, Gazi Büro Kitapevi, (6 Baskı), Ankara.
- M.E.B (2000). **İlköğretim Okulu Ders Programları**. Sosyal Bilgiler Programı 6–7, İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Programı 8, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Programı 7–8. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Nas, Recep (2000). **Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi**, Ezgi Kitapevi Yayınları, Bursa.
- Özdemir, Mustafa (1998). **Hayat Bilgisi Öğrenme ve Öğretme Etkinlikleri**, Pegem Yayıncılık, Ankara.
- Öztürk, Cemil ve Oltuoğlu, Rahmi (2003). **Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller**, Pegem Yayıncılık, (2. Baskı), Ankara.
- Sönmez, Veysel (1997). **Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu**, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Sönmez, Veysel (1994). **Sosyal Bilgiler Öğretimi**, Pegem Yayıncılık, (1. Baskı), Ankara.
- Yalın, Halil İbrahim (2001). **Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme**, Nobel Yayıncılık, (4. Baskı), Ankara.
- Yanpar Şahin, Tuğba ve Yıldırım, Soner (1999). **Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme**, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Yanpar Şahin, Tuğba (2004). **Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi**, Editör: Cemil Öztürk ve Dursun Dilek, Pegem Yayıncılık, (4. Baskı), Ankara.